

ลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

The physical characteristics of the local markets in Chiang Mai province

ศิรินภา ฤาใจ¹ และ แผ่นดิน อุณจะนำ²
Sirinapa Tajai¹ and Pandin Ounchanum²

Received: 2019-11-15

Revised: 2020-06-10

Accepted: 2020-06-11

บทคัดย่อ

“กาด” เป็นภาษาพื้นถิ่นของประเทศไทยทางภาคเหนือ แปลว่า ตลาด ในอดีต กาดเป็นแหล่งศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนและต่างถิ่น เป็นศูนย์กลางของการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนการรับส่งข้อมูลข่าวสารกันภายในชุมชน และเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้วัฒนธรรมในท้องถิ่นของชุมชนนั้นๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ และการดำรงอยู่ภายใต้พลวัตด้านสังคม และวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อเข้าใจการดำรงอยู่ของลักษณะทางกายภาพทางสถาปัตยกรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสำรวจจริงวัดเขียนแบบสถาปัตยกรรม การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกาดที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกมีอยู่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและอยู่บนเส้นทางการค้าในมีทั้งหมด 3 กาด ได้แก่ กาดแม่โป่ง กาดมิ่งเมือง และกาดทุ่งเสี้ยว

ผลการศึกษาลักษณะทางกายภาพ พบว่าตำแหน่งที่ตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชนเป็นหลัก การจัดผังพื้นที่ค้าขายภายในกาด ประกอบด้วย อาคารขนาดใหญ่ ที่มีร้านค้าอยู่ตั้งแผงอยู่ภายในเป็นอาคารหลัก มีผังการใช้งานภายในอาคารของกาด แบ่งออกเป็นช่องทางเดิน เรียงเป็นแถวแนวยาวในรูปแบบเส้นตาราง เป็นระเบียบและง่ายต่อการแบ่งเช่าและทำความสะอาด มีร้านค้าแผงลอย เรียงเป็นแถวบริเวณด้านหน้า หรือหลังตลาด พื้นที่ค้าขายของแผงวางสินค้าขึ้นอยู่กับ การแสดงสินค้าแต่ละประเภท พฤติกรรมการค้า และการ

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: sirinapa0212@gmail.com

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

เลือกสินค้าของลูกค้า แบ่งออกเป็นการวางสินค้าเต็มหน้าร้านให้ได้มากที่สุด เช่น ร้านอาหารสด อาหารแห้ง และการแบ่งพื้นที่วางสินค้าเพื่อให้ลูกค้าสามารถเข้าไปเลือกสินค้าหรือเข้าไปนั่งรับประทานอาหารได้ เช่น ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหารพื้นเมือง และยังการจัดผังในรูปแบบที่ต่างกันไป เช่น ผังรูปตัวยู ตัวแอล เรียงแถวเดียว รูปแบบอาคารโครงสร้างและวัสดุของกาดพื้นถิ่น สามารถแบ่งออกเป็น โครงสร้างไม้เนื้อแข็ง หลังคาทรงจั่ว คลุมพื้นที่ขนาดใหญ่ และอาคารเพิงขนาดเล็ก ที่ใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ ไม้ไผ่ ใบตองตึง สำหรับวัสดุที่ในชุมชนเมืองมักเลือกใช้วัสดุที่มีความแข็งแรงและทนสมัยกว่า เช่น หลังคาเมทัลชีท เสาเหล็ก แผงวางสินค้าก่อคอนกรีต

ปัจจัยของการดำรงอยู่คือมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่สร้างบรรยากาศความเป็นท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมการค้าขายสืบทอดแบบรุ่นสู่รุ่น ภาษาพื้นถิ่นหรือภาษาเมืองที่ยังคงใช้กันสื่อสาร พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันตั้งญาติมิตร ทั้งผู้ซื้อ ผู้ขาย และเจ้าของกาด ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันในการใช้พื้นที่กาดร่วมกันในมิติที่ต่างกันไป ทำให้ลักษณะของกาดพื้นถิ่นเชียงใหม่สามารถดำรงอยู่ภายใต้พลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ สืบสานให้กาดพื้นถิ่นดำรงอยู่ได้

คำสำคัญ: ลักษณะทางกายภาพ ตลาดท้องถิ่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เชียงใหม่

Abstract

“Kad” is a northern Thai dialect for the word “market”. In the past, the market is the center of consumer goods trades for local people. It is a place where people in the community can interact, exchange ideas, and practice their knowledge regarding local cultures and lifestyles. This article aims to analyze the characteristics of vernacular markets in Chiang Mai in order to comprehend the architectural traits of vernacular markets from the past to the present. The qualitative research methods used in the study are survey, measurement and interviews. Three markets selected by criteria include “Kad Mae Pong”, “Kad Ming Muang”, and Kad Thung Siao”.

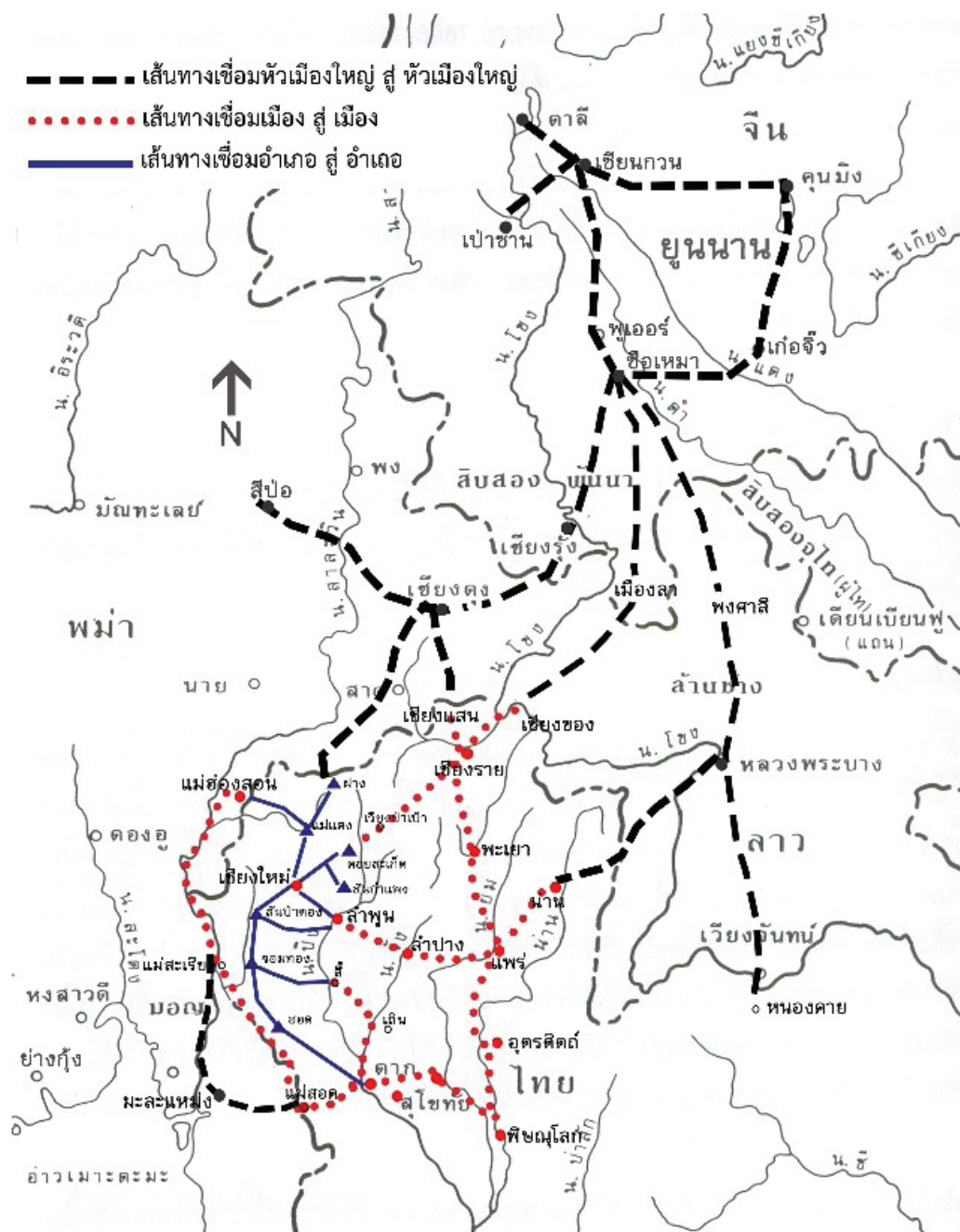
The findings of physical characteristics of the local markets in Chiang Mai include several aspects. The location of the markets that usually settles in the center of the community The plans normally consist of big buildings that have numerous stalls in the main building and a long linear walkway with a checkered pattern to make it convenient to manage and cleans. The characteristics of the selling area in the market, the way the products are displayed are varied. These depend on the preference of the sellers and the behavior of customers. The characteristics of the product presentation can be categorized into two patterns. The first type is to put everything on the stand to sell as much as possible. The second type is to grid the area in the shop to sell the products while allowing customers to enter the stall. Plan arrangement can be diverse including U-shaped, L-shaped, and single

lined plans. The structure of the building and the material used for constructing local markets, which can be classified into two types. The first type is made of hardwood with a gable roof that covered the whole area to support the wooden stalls. The second type is a small shed. The construction of this shed is made of local materials while in the urban area metal sheet roof, steel poles, and concrete stalls are used. The factors that keep the identity of these markets are the relationships between the community and identical local cultures that create the local sense of place. There is bonding between sellers, consumers, and market owners since they live in the same community and treat each other as families. From the factors mentioned above, vernacular markets survive and the lessons from this study can be guidelines for further conservation, rehabilitation, and continuation of the local markets.

Keywords: physical characteristics, local markets, vernacular architecture, Chiang Mai

บทนำ

ในอดีตกาตหรือตลาด เป็นแหล่งศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน และผู้คนต่างถิ่นที่เข้ามาค้าขายและซื้อสินค้าเป็นสถานที่ที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย ภาษา ตลอดจนอาชีพของคนในชุมชนอีกด้วย จึงทำให้กาตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนนั้นๆ จังหวัดเชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าอีกเมืองหนึ่งของประเทศไทย มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีต เมืองเชียงใหม่มีกาตเกิดขึ้นหลายแห่งที่ตั้งอยู่ทั้งในรอบรั้ววัง รอบกำแพงวัด บริเวณทางเข้าออกเมือง หรือประตูเมือง และยังมีกาตเกิดขึ้นกระจายอยู่ตามชุมชนนอกเมือง ที่เกิดจากการพักแรมของเหล่าพ่อค้าต่างเมืองที่เข้ามาติดต่อค้าขายภายในเชียงใหม่และจะเดินทางไปยังเมืองอื่นๆ หรือมารอเวลารับสินค้าที่มาจากแหล่งอื่นๆ ที่จะถูกนำมาส่ง โดยใช้กาตเป็นจุดนัดพบในแต่ละช่วงเวลาตามที่พ่อค้าและชาวเมืองตกลงนัดกันไว้ (Ruangsri, 2014) จากการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มคาราวานพ่อค้าทางไกลจากจีนยูนนาน และพ่อค้าไทใหญ่ ที่เดินทางมาค้าขายยังเมืองต่างๆ ในภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เดินทางมาตามเส้นทางสายจร เพื่อเชื่อมตลาดทางการค้า ตั้งแต่ทางตอนใต้ของจีน มาถึงพม่าตอนบน ลาวตอนบน จนมาถึงล้านช้าง ล้านนา และพม่าตอนล่าง ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวของผู้คนและสินค้าผ่านเรื่องราวของการเข้ากาต หรือวัฒนธรรมการเข้ากาตนัดหมุนเวียน ที่เกิดขึ้นตามหัวเมืองใหญ่ต่างๆ ที่เป็นจุดผ่านของคาราวานพ่อค้า ทำให้เกิดเส้นทางการค้าในอดีต (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่สรุปเส้นทางค้าขายจากจีนยูนนานถึงเชียงใหม่
 โดยการเดินทางของกองคาราวานพ่อค้าทางไกลจากจีนยูนนานถึงเชียงใหม่
 ที่มา: ปรับปรุงมาจาก Panin (1983); Chuchat (2002); Ruangsri (2014)

จากภาพที่ 1 สามารถเห็นเส้นทางการค้าขายหลากหลายเส้นทางจากจันทันจนถึงเชียงใหม่ ซึ่งในอดีตการเดินทางของกองคาราวานพ่อค้าทางไกล เป็นการเดินทางด้วยเท้าทำให้ใช้ระยะเวลาในการเดินทางนาน จึงมีการหยุดพักเป็นจุด ๆ ไป โดยการพักในแต่ละหัวเมืองก็นำสินค้าไปค้าขายในภาคที่มีอยู่ในแต่ละเมืองหรือชุมชนนั้น ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมตลอดเส้นทางการสัญจร ซึ่งเส้นทางที่เกิดขึ้นนั้นมีการเชื่อมต่อระหว่างเมืองใหญ่ และจากเมืองใหญ่กระจายลงไปในเมืองรองรอบเมือง เพื่อให้กระจายตัวของเส้นทางเชื่อมต่อถึงกันหมด โดยในแต่ละเมืองก็จะมีกาตตั้งเป็นจุดนัดพบปะและค้าขายสินค้าที่มีขนาดใหญ่เล็ก สอดคล้องกับขนาดเมืองนั้น ๆ ซึ่งจากภาพที่ 1 จะเห็นเส้นประใหญ่เป็นเส้นที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองใหญ่ เส้นจุดเป็นเส้นที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองเล็กด้วยกันในภาคเหนือของไทย และเส้นทึบเป็นเส้นทางสัญจรเชื่อมต่อแต่ละเมืองภายในเชียงใหม่ ที่ทางทิศเหนือสามารถเชื่อมต่อขึ้นไป เมืองเชียงตุง และจันทัน ในขณะทีเส้นทางทิศใต้ เชื่อมต่อไปยัง ลำพูน ตาก สุโขทัย จากเส้นทางจะเห็นได้ว่า เมืองเชียงใหม่ ถือเป็นศูนย์กลางที่ต้องผ่านของเส้นทางการค้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกัน

บนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่ ได้เกิดตลาดขึ้นมากมายเพื่อรองรับคาราวานพ่อค้าทางไกล และชุมชนรอบข้าง โดย Panin (1983) ได้ศึกษาลักษณะตลาดพื้นบ้านล้านนาไทย ที่กล่าวถึงจุดเด่นของตลาดพื้นบ้าน ว่ามีได้อยู่ที่ตัวงานสถาปัตยกรรม แต่เป็นลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานกลมกลืนกับสถาปัตยกรรม ตลาดบางชุมชนไม่มีตัวสถาปัตยกรรมมาเกี่ยวข้องเลย เช่น ตลาดกลางแจ้งที่ใช้ร่วมเป็นการยึดครองที่ว่าง มีแผงขายของเป็นไม้ไผ่ พื้นที่ค้าขายเป็นที่โล่งกว้าง เมื่อค้าขายเสร็จเก็บของและทำความสะอาดบริเวณที่ค้าขาย ทำให้พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่โล่งตามเดิม ส่วนชุมชนที่ใหญ่ขึ้น มีระยะเวลาติดตลาดนานขึ้น เริ่มมีการสร้างอาคารเกี่ยวกับการซื้อขายเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นบ้านแบบกึ่งถาวรซึ่งสร้างแบบหยาบ ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยใบตองตึง หรือหญ้าคา แล้วแต่วัสดุนั้น ๆ จะหาง่ายในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นบรรยากาศของกาตพื้นถิ่นที่สามารถพบได้ทั่วไปในแต่ละชุมชน

แต่ด้วยพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่มีความเจริญก้าวหน้า ทางการใช้ชีวิต เทคโนโลยี การอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลาย ทำให้รูปแบบการใช้ชีวิต สังคมวัฒนธรรม รวมถึงสถาปัตยกรรมในแต่ละประเภทมีการปรับเปลี่ยนไป (Oliver, 1997; Oranratmanee, 2009; Ounchanum, 2009) กาตพื้นถิ่นในแต่ละชุมชนบนเส้นทางการค้าในอดีต มีจำนวนลดลง จากวิธีการค้าขายในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น ซูเปอร์มาเก็ต ร้านสะดวกซื้อ รวมไปถึงห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ที่รวบรวมสินค้านานาชนิดและครบครัน มีความทันสมัย ส่งผลให้พฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยของคนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนไปใช้บริการในรูปแบบใหม่จึงส่งผลให้กาตชุมชนบางแห่งมีการใช้งานที่ลดน้อยลง จนถึงต้องปิดยกเลิกกาตชุมชนไป บางกาตชุมชน มีการปรับตัวให้ทัดเทียมพื้นที่ค้าขายรูปแบบใหม่ เช่น การปรับเปลี่ยนวัสดุที่มีความทนทานขึ้น จากโครงสร้างไม้ เป็นโครงสร้างเหล็ก การขยายพื้นที่ให้ใหญ่ขึ้น เพื่อรองรับประเภทสินค้าที่หลากหลายขึ้น ซึ่งมีบางกาตสามารถดำรงอยู่ได้ จากผลกระทบดังกล่าว ส่งผลต่อลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่พื้นที่พบปะในรูปแบบค้าขายเริ่มลดหายไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้ง พื้นที่ค้าขาย และรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
2. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนและดำรงอยู่ของลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ในด้านการใช้พื้นที่ และรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่
2. ได้องค์ความรู้ เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน และดำรงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงไปของกาดพื้นถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากาดพื้นถิ่นที่ต้องการสืบสาน และประยุกต์รูปแบบกาดพื้นถิ่นอื่นๆ ในเชียงใหม่ต่อไป

วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการคัดเลือกกรณีศึกษากาดพื้นถิ่นบนเส้นทางการค้าอดีตของจังหวัดเชียงใหม่ และทำการเปรียบเทียบหาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรม การสำรวจจริงวัด เขียนแบบ และการเก็บข้อมูลจากผู้ใช้ งาน ผู้ค้า และลูกค้า ด้วยวิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพ และความคิดในการสร้างลักษณะทางกายภาพของผู้ใช้งานในแต่ละรูปแบบ การเก็บข้อมูลจากหลักฐานหลายประเภท ทั้งที่เป็นเอกสารที่ถูกบันทึกในอดีต รวมไปถึงงานวิจัยที่นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ งานวิจัยค้นคว้าที่เกี่ยวข้อง และการเข้าไปสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview) รายบุคคลจากผู้ใช่ เช่น เจ้าของกาด พ่อค้า แม่ค้า และผู้ซื้อ รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นจริงที่สุด

เกณฑ์ในการเลือกกาดพื้นถิ่นที่ใช้ในการเข้าไปศึกษา เลือกเฉพาะกาดหลักภายในชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าขาย ยกเว้นกาดนัดหมุนเวียน โดยได้ทำการลงสำรวจพื้นที่บนเส้นทางการค้าเดิม จากภาพที่ 2 สามารถพบกาดทั้งหมดจำนวน 29 แห่ง โดยแบ่งกลุ่มตามเส้นทางการค้าในอดีตได้จำนวน 5 กลุ่มด้วยกัน คือ

- กลุ่ม 1 เส้นทางการค้า เชียงใหม่-เชียงใหม่-เชียงใหม่
- กลุ่ม 2 จุดศูนย์กลางเส้นทางการค้า ทิศเหนือ-ใต้
- กลุ่ม 3 เส้นทางการค้า เชียงใหม่-น่าน-หลวงพระบาง
- กลุ่ม 4 เส้นทางการค้า เชียงใหม่-ตาก-มะละแหม่ง, สุโขทัย
- กลุ่ม 5 เส้นทางการค้า เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน

1. เส้นทางการค้า เชียงใหม่-เชียงราย-เชียงตุง

2. จุดศูนย์กลางเส้นทางการค้า ทิศเหนือ-ใต้

3. เส้นทางการค้า เชียงใหม่-น่าน-หลวงพระบาง

4. เส้นทางการค้า เชียงใหม่-ตาก-แม่สะแกม้ง, สู้โขทัย

5. เส้นทางการค้า เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน

174

ตารางที่ 1 แสดงผลสรุปการคัดเลือกกาตที่เข้าตามเกณฑ์การคัดเลือกที่ตั้งไว้ได้ 3 กาต จากกาตทั้งหมด 29 แห่ง

เกณฑ์การเลือก	กาตแม่โป่ง	กาตมิ่งเมือง	กาตทุ่งเสี้ยว
2. อายุการก่อตั้งกาตมากกว่า 50 ปี	●	●	●
• มากกว่า			
• น้อยกว่า			
2.ตำแหน่งที่ตั้งของกาต ระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไม่เกิน 40 กิโลเมตร	●		●
• ตั้งอยู่ในชุมชนชนบท			
• ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่		●	
• ตั้งอยู่ในตัวเมือง			
3.มีจำนวนผู้ใช้บริการต่อวัน	●	●	●
• มากกว่า 200 คน			
• น้อยกว่า 200 คน			
4 ลักษณะทางกายภาพของกาต			
• แปลนพื้น	ตาราง	ตาราง	ตาราง
• ลักษณะของอาคาร	เก่า กึ่งถาวรหลังเล็ก	เก่า ถาวรโครงสร้างสูง	เก่า ถาวรโครงสร้างสูง
• วัสดุก่อสร้างที่ใช้	ดิน	คสล.	คสล.
○ พื้น	ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง	ไม้เนื้อแข็ง	ไม้เนื้อแข็ง
○ เสา	ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง	ไม้เนื้อแข็ง	ไม้เนื้อแข็ง
○ โครงหลังคา	สังกะสี	สังกะสี	สังกะสี
○ วัสดุผนังหลังคา	ไม้	คสล.และไม้	คสล.และไม้
• ลักษณะผังวางสินค้า			

**หมายเหตุ คสล. คือ คอนกรีตเสริมเหล็ก ตาราง คือ การจัดแปลนพื้นแบบตาราง

โดยมีกาตที่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมดจำนวน 3 กาต (ตารางที่ 1) ได้แก่

1. กาตแม่โป่ง มีอายุประมาณ 100 ปี สถานที่ตั้ง ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ตำแหน่งที่ตั้งของกาตอยู่ในชุมชนชนบท ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 25 กิโลเมตร มีผู้ใช้มากกว่า 200 คนต่อวัน มีรูปแบบอาคารแบบกึ่งถาวรค้ำเสาอากาศเก่าไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น กาตแม่โป่งจึงเป็นกาตที่เป็นตัวแทนกาตที่ใช้ในการศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนชนบท

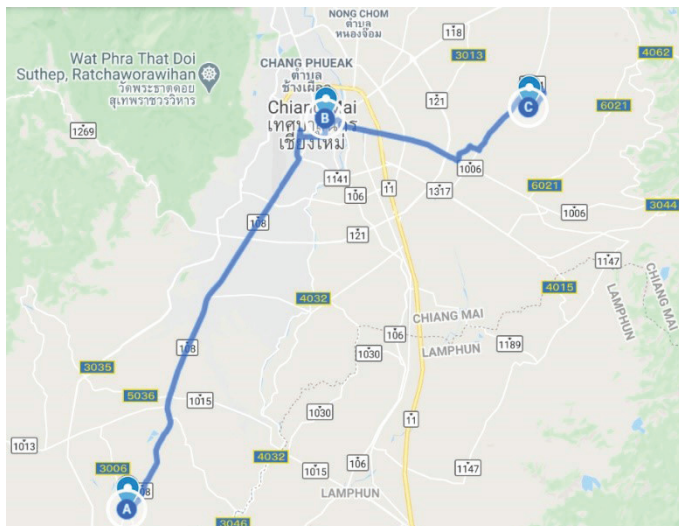
2. กาตมิ่งเมือง อายุประมาณ 70 ปี สถานที่ตั้ง ตำบลช้างม้อ อำเภอมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตำแหน่งที่ตั้งของกาตอยู่ในชุมชนในตัวเมือง ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 450 เมตร มีผู้ใช้มากกว่า 200 คนต่อวัน มีรูปแบบอาคารแบบถาวรค้ำเสาอากาศเก่าไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน กาตมิ่งเมืองจึงเป็นกาตที่เป็นตัวแทนกาตที่ใช้ในการศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนในตัวเมือง

3. กาตทุ่งเสี้ยว อายุประมาณ 70 ปี สถานที่ตั้ง ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ตำแหน่งที่ตั้งของกาตอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 30 กิโลเมตร มีผู้ใช้มากกว่า 200 คนต่อวัน มีรูปแบบอาคารแบบถาวร มีทั้งอาคารที่สร้างใหม่และอาคารเก่าที่ยังคงสภาพกาตเก่าไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน กาตทุ่งเสี้ยวจึงเป็นกาตที่เป็นตัวแทนกาตที่ใช้ในการศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่

เมื่อได้กาตที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว จึงทำการเก็บข้อมูลทั้งหมดในเชิงลักษณะทางกายภาพของกาต ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้ง พื้นที่ค้าขาย และรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรม การสำรวจจริงวัด ถ่ายภาพตลาดทั้งหมด เขียนแบบ เป็นหลัก โดยแบ่งเนื้อหาการเก็บข้อมูลเชิงกายภาพ ตามตารางที่ 2 ได้แก่ 1) เส้นทางการสัญจรจากภายนอกเข้าสู่ตลาด และเส้นทางการสัญจรภายในตลาด 2) ผังบริเวณและผังพื้นที่ของตลาด 3) การจัดการพื้นที่ค้าขาย และ 4) รูปแบบของตลาด โดยตารางที่ 2 แสดงหัวข้อ และวิธีการเก็บข้อมูลในแต่ละหมวด และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทำความเข้าใจในการจัดพื้นที่ในแต่ละรูปแบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

ตารางที่ 2 แสดงหัวข้อการเก็บข้อมูลเชิงกายภาพ ของภาคที่ทำการศึกษา

เนื้อหาการเก็บข้อมูลเชิงกายภาพ	วิธีการ		
	วาด/ ภาพถ่าย	สังเกต	สัมภาษณ์
1. เส้นทางการสัญจรจากภายนอกเข้าสู่ตลาด และ เส้นทางการสัญจรภายในตลาด	●	●	●
2. ผังบริเวณและแปลนพื้นที่ของตลาด ● ผังบริเวณและแปลนพื้นที่	●	●	●
3. การจัดพื้นที่ค้าขาย ● การจัดโซนร้านค้าแต่ละประเภทสินค้า ● การจัดวางพื้นที่ค้าขายภายในร้าน	● ●	● ●	● ●
4. รูปแบบของตลาด ● รูปแบบและลักษณะของอาคาร ● โครงสร้างอาคารและวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง ● รูปแบบผังวางสินค้า	● ● ●	● ● ●	● ● ●
การสัมภาษณ์ บุคคลในแต่ละตลาดที่เลือก จะสัมภาษณ์ ดังนี้ เจ้าของตลาด, พ่อค้า, แม่ค้าและผู้ให้บริการ จำนวนการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับความอึดตัวของ ข้อมูลที่ได้			
สิ่งที่ได้รับ			
- ผังบริเวณและที่ตั้งของตลาด - การจัดวางแปลนพื้นที่ - การจัดวางพื้นที่ขายสินค้า - รูปแบบอาคาร - วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง			

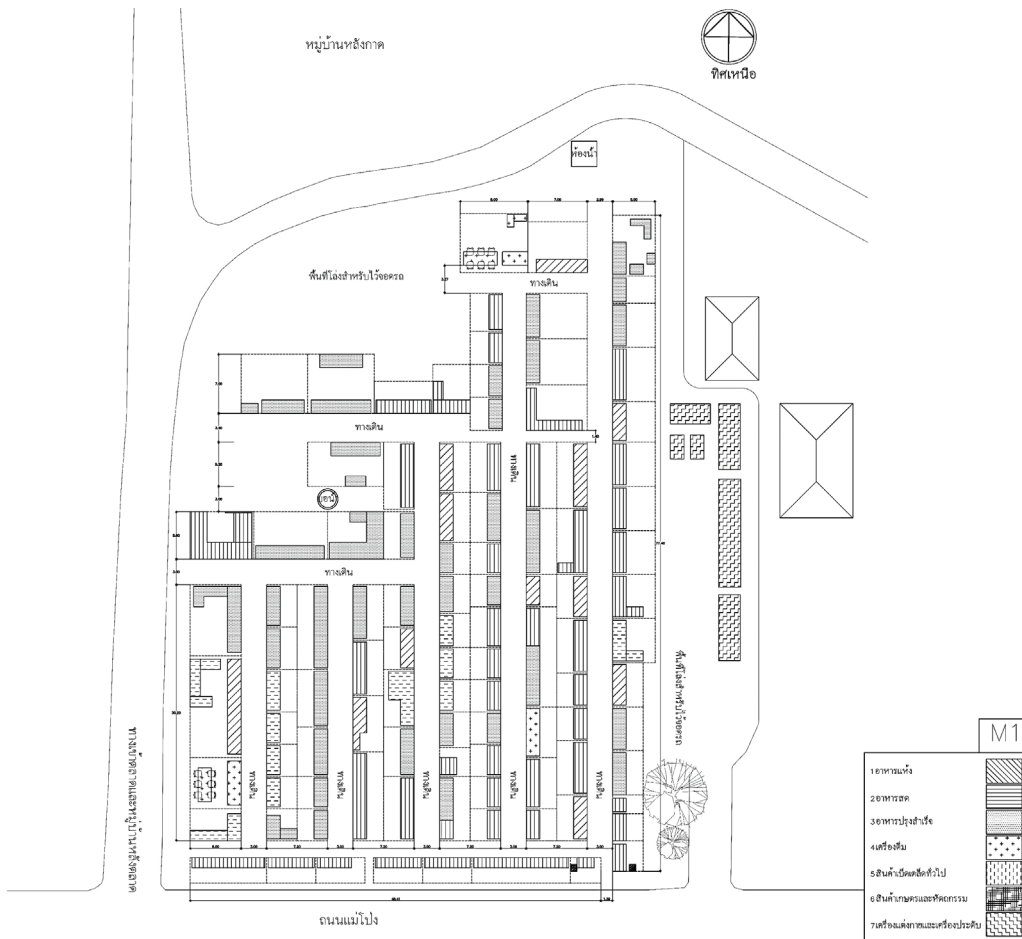

ภาพที่ 3 แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งของ A ภาคทุ่งเสี้ยว B ภาคเมือง C ภาคแม่โป่ง

จากการลงพื้นที่สำรวจ และศึกษาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นทั้งสามกาด คือ กาดแม่โป่ง กาดมิ่งเมือง และกาดทุ่งเสี้ยว โดยศึกษาตั้งแต่ตำแหน่งที่ตั้ง เส้นทาง การสัญจร ผังบริเวณของกาด การจัดพื้นที่ค้าขายของแต่ละร้านค้า และรูปแบบของกาด ทั้งลักษณะของอาคาร โครงสร้าง และวัสดุก่อสร้างที่ใช้ และวิเคราะห์ผลสรุปออกมา เพื่อให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ตามขนาดของชุมชนที่ตั้งกาด เพื่อหาหลักเกณฑ์ทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นในเชียงใหม่ต่อไป โดยใช้สัญลักษณ์ของตลาด คือ M1 คือ กาดแม่โป่ง M2 คือ กาดมิ่งเมือง M3 คือ กาดทุ่งเสี้ยว ในการลงเก็บข้อมูลพื้นฐานของลักษณะทางกายภาพของแต่ละกาดต่อไป

M1 กาดแม่โป่ง

กาดแม่โป่งตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าในอดีต คือ เส้นเชียงใหม่-เชียงใหม่-เชียงใหม่ ปัจจุบันตั้งอยู่บนเส้นทางเชื่อมระหว่างอำเภอสันกำแพง และตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 25 กิโลเมตร ก่อสร้างมาแล้วประมาณ 100 ปี เปิดเวลา 03.00 น. ปิดเวลา 07.00 น. ทุกวัน มีจำนวนร้านค้า 90 ร้านค้า ตำแหน่งที่ตั้งภายในชุมชนจะอยู่ตรงข้ามกับวัดแม่โป่ง ทำให้เป็นกาดศูนย์กลางของหมู่บ้านแม่โป่ง และหมู่บ้านใกล้เคียง การเข้าถึงกาดแม่โป่งสามารถใช้เส้นทางสัญจรจากภายนอกเข้าสู่กาดได้ 2 เส้นทาง ได้แก่ จากเส้นทางหลักของหมู่บ้าน เส้นทางย่อยด้านหลังถนนแม่โป่ง โดยประตูทางเข้าหลักจะติดกับถนนใหญ่ คือบริเวณด้านหน้ากาด การจัดผังบริเวณให้ด้านหน้าของกาดติดกับถนนสายหลักของหมู่บ้าน และมีถนนโดยรอบกาดสามด้าน ตัวกาดเป็นร้านค้าขนาดเล็กสร้างเรียงติดกันในพื้นที่ลานโล่ง รองรับร้านค้าเป็นแผงได้จำนวนมาก โดยในภาพที่ 4 แสดงผังการจัดวางพื้นที่ค้าขายภายในกาด ที่มีการจัดวางผังพื้นที่ภายในเรียงเป็นแถว แบ่งช่องทางเดินออกเป็น 5 ช่อง และแผงขายสินค้าแบ่งช่องที่เท่ากัน เป็นในรูปแบบระบบตาราง (grid system) ผู้ซื้อสามารถเดินเชื่อมหากันได้ทุกจุด พื้นที่โล่งภายในกาดที่ไม่มีหลังคาปกคลุม จัดให้เป็นพื้นที่ตั้งร้านขายแบบแผงลอย สินค้ามีหลากหลายประเภท ได้แก่ อาหารแห้ง อาหารสด อาหารปรุงสำเร็จ เครื่องดื่ม สินค้าทั่วไป สินค้าเกษตรกรรมและหัตถกรรม และเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ สำหรับพื้นที่โดยรอบผู้ใช้สามารถเข้าไปจอดรถได้ทางด้านหลัง และบริเวณด้านข้าง ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งกว้างจัดไว้สำหรับจอดรถยนต์และจักรยานยนต์ ทำให้สะดวกต่อการมา กาดของคนในชุมชน

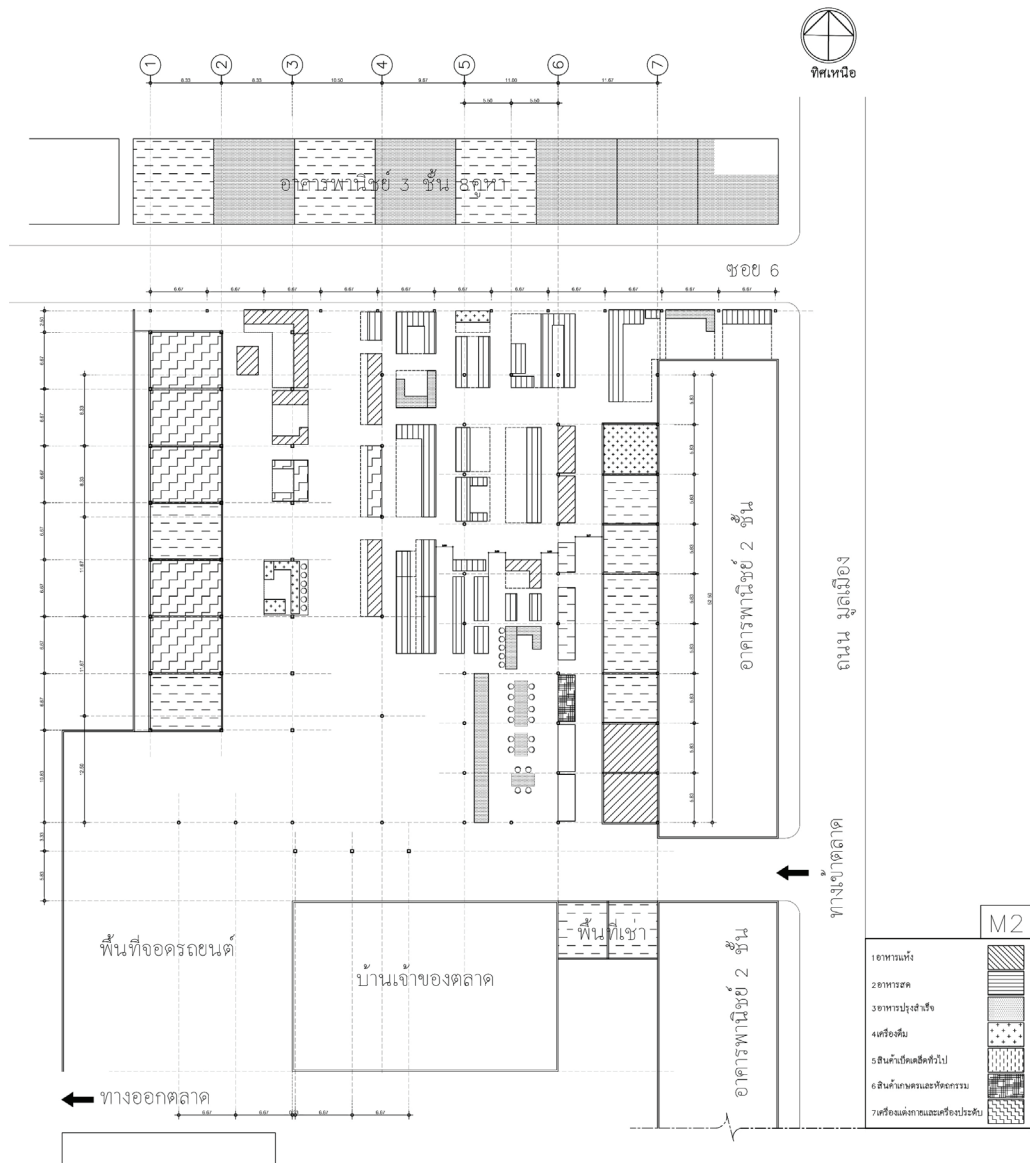

ภาพที่ 4 ผังบริเวณและผังการจัดวางร้านค้าของกาดแม่โป่ง

M2 กาดมิ่งเมือง

กาดมิ่งเมือง ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าในอดีตคือ จุดศูนย์กลาง เส้นทางการค้าทิศเหนือใต้ ของจังหวัด เชียงใหม่ ปัจจุบันตั้งอยู่ ถนนมูลเมือง ตำบลช้างม้อ อำเภอมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัว อำเภอมืองเชียงใหม่ 450 เมตร ก่อสร้างมาแล้วประมาณ 70 ปี เปิดเวลา 07.00 น. ปิดเวลา 17.00 น. ทุก วัน มีจำนวนร้านค้า 65 ร้านค้า กาดมิ่งเมืองจึงเป็นกาดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่าของเมืองเชียงใหม่ ทาง ด้านทิศตะวันออกการเข้าถึงกาดมิ่งเมืองสามารถใช้เส้นทางสัญจรจากภายนอกเข้าสู่กาด ได้ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางหลักจากถนนมูลเมือง และเส้นทางที่ 2 คือ ถนนมูลเมืองซอย 6 ผู้ซื้อส่วนใหญ่จะเข้ากาดโดยใช้ถนน มูลเมืองซอย 6 เป็นหลัก เนื่องจากเข้าถึงร้านค้าได้สะดวก และรวดเร็วกว่าประตูทางเข้าหลักของกาด ซึ่งอยู่ ติดกับถนนมูลเมือง ส่วนทางสัญจรภายในกาด มีทางสัญจรหลักเป็นแนวนอนอยู่หลัง และด้านข้างสองข้างที่ ยาวขนานกับอาคาร แล้วจึงแยกไปเป็นทางสัญจรย่อยตรงกลางมีการจัดผังบริเวณให้ทางเข้ากาดติดกับถนน

สายหลักทั้งสองด้าน ทำให้สามารถเข้าถึงกันได้สองด้าน มีการจัดพื้นที่ด้านหลังภาคเป็นที่จอดรถยนต์และจักรยานยนต์ เส้นทางเดินรถทางเดียว เข้าด้านหน้าและออกด้านหลังภาค การจัดแปลนพื้นที่ภายในภาคจะจัดตั้งร้านค้าเป็นแนวตรงแบบเส้นตาราง (grid) และสามารถเดินทะลุกันหมด แต่ไม่ได้มีการจัดผังเต็มพื้นที่ที่มีความหนาแน่นเฉพาะทางเข้าที่ติดกับซอย 6 อาจเนื่องจากติดถนนทางเดินหลักในชุมชน และเข้าถึงง่ายสะดวกต่อการค้าขาย ภายในภาคมีการค้าขายไม่เต็มทั้งพื้นที่ สำหรับภาคมิ่งเมืองเป็นภาคที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นสูง และเป็นพื้นที่ในเขตเมืองเก่าของเชียงใหม่ มีศักยภาพในการสร้างพื้นที่ค้าขายโดยรอบ จึงมีร้านค้าในรูปแบบอาคารพาณิชย์ ตึกแถวโดยรอบทั้งบริเวณด้านหน้าติดถนนมูลเมือง และถนนซอย 6 ที่เป็นอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น 8 คูหา

ภาพที่ 5 ผังบริเวณและผังการจัดวางร้านค้าของภาคมิ่งเมือง

จากภาพที่ 5 ในประเภทของร้านค้า และโรงแรมสำหรับนักท่องเที่ยว ที่ต่อบต่อบริเวณย่านที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงเกิดโรงแรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่หลายอาคารภายในชุมชน กาดมิ่งเมืองจึงกลายเป็นตัวแทนกาดพื้นถิ่นกลางเมืองที่ยังคงลักษณะโครงสร้างไม้เดิมอยู่ให้บรรยากาศตลาดเก่า เจ้าของกาดจึงมีการปรับเปลี่ยนดูแลกาดให้คงบรรยากาศเดิม ประเภทสินค้าท้องถิ่น และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้ซื้อและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแลกเปลี่ยนและเที่ยวในกาดมิ่งเมือง

M3 กาดทุ่งเสี้ยว

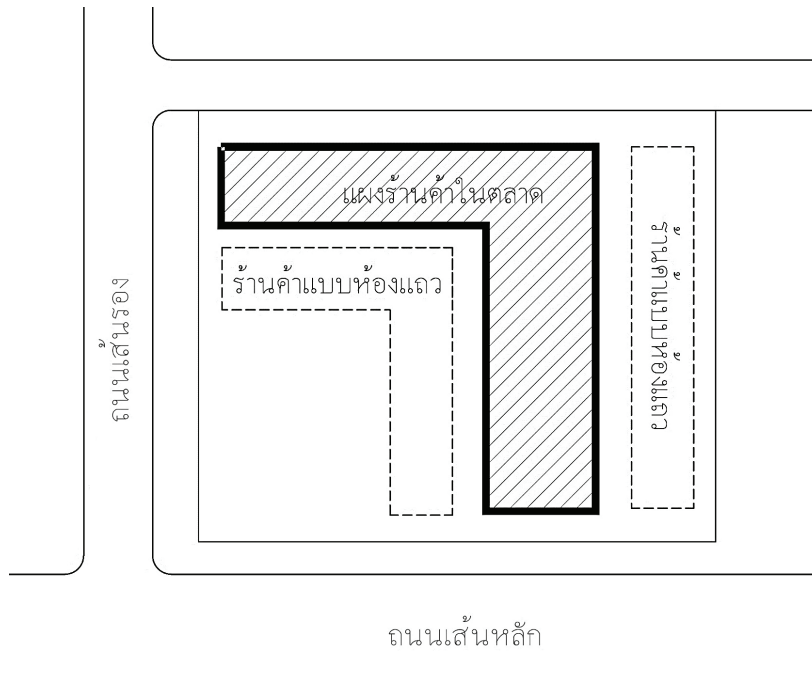
กาดทุ่งเสี้ยว ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าในอดีตคือ เส้นทาง เชียงใหม่-ตาก-มะละแหม่ง, สุโขทัย ปัจจุบันตั้งอยู่ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 30 กิโลเมตร (ภาพที่ 3 M3) ตำแหน่งที่ตั้งภายในชุมชนจะอยู่ใกล้กับโรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นวรรัฐ) และป้อมตำรวจของชุมชน อยู่ติดกับสี่แยกหลักของหมู่บ้าน เป็นเส้นทางที่เชื่อมไปยังตัวเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่วาง อำเภอดอยหล่อ และจังหวัดลำพูน บนถนนสายหลักถนนเชียงใหม่-จอมทอง เป็นกาดศูนย์กลางของหมู่บ้านทุ่งเสี้ยวและหมู่บ้านใกล้เคียง ก่อสร้างมาแล้วประมาณ 70 ปี เปิดเวลา 01.00 น. ปิดเวลา 09.00 น. ทุกวัน มีจำนวนร้านค้า 250 ร้านค้า ซึ่งเมื่อเทียบกับ M1 และ M2 จะเห็นได้ว่ากาดทุ่งเสี้ยวมีการรับรองพื้นที่ค้าขายที่ใหญ่กว่าดังภาพที่ 6 ที่แสดงการจัดผังบริเวณ โดยทางเข้าหลักคือ จากถนนเชียงใหม่-จอมทอง และถนนด้านหลังกาด ซึ่งสามารถเข้ากาดได้ทั้งสองด้าน มีการจัดพื้นที่ด้านหลังเป็นที่จอดรถยนต์และจักรยานยนต์ มีเส้นทางการเดินรถทางเดียวตรงบริเวณทางเข้าด้านหลัง และตรงออกด้านหลังทะลุไปยังถนนซอยที่ขนาดกกับถนนสาย ทุ่งเสี้ยว-แม่วาง ทำให้มีถนนทั้งสามด้านโดยรอบ การจัดแปลนพื้นที่ภายใน จะจัดตั้งร้านค้าเป็นแนวตรงแบบเส้นตาราง (grid) มีความยาวเป็นเส้นตรงไปตามอาคาร และสามารถเดินทะลุกันหมด พื้นที่โล่งภายในตลาดที่ไม่มีหลังคาปกคลุม จัดให้เป็นพื้นที่ตั้งร้านขายแบบแผงลอย และมีร้านค้าแบบอาคารพาณิชย์โดยรอบ

ผลการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

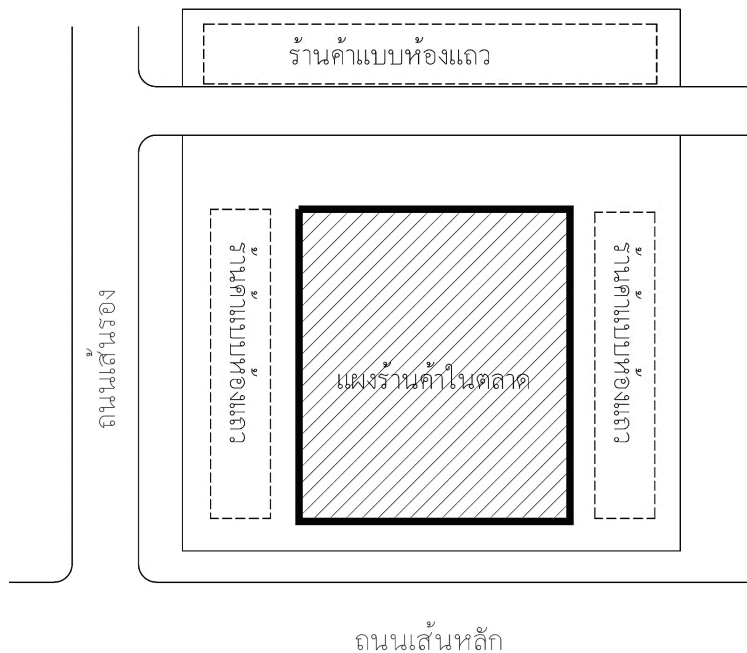
ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้ง พื้นที่ค้าขาย และรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรม การสำรวจจริงวัด ถ่ายภาพตลาดทั้งหมด เขียนแบบ เป็นหลัก โดยแบ่งเนื้อหาการเก็บข้อมูลเชิงกายภาพ ได้แก่ 1) เส้นทางสัญจรจากภายนอกเข้าสู่ตลาด และเส้นทางสัญจรภายในตลาด 2) ผังบริเวณและผังพื้นที่ของตลาด 3) การจัดการพื้นที่ค้าขาย และ 4) รูปแบบของตลาด สามารถวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ได้เป็นประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1) ตำแหน่งที่ตั้งและการจัดผังบริเวณของกาด

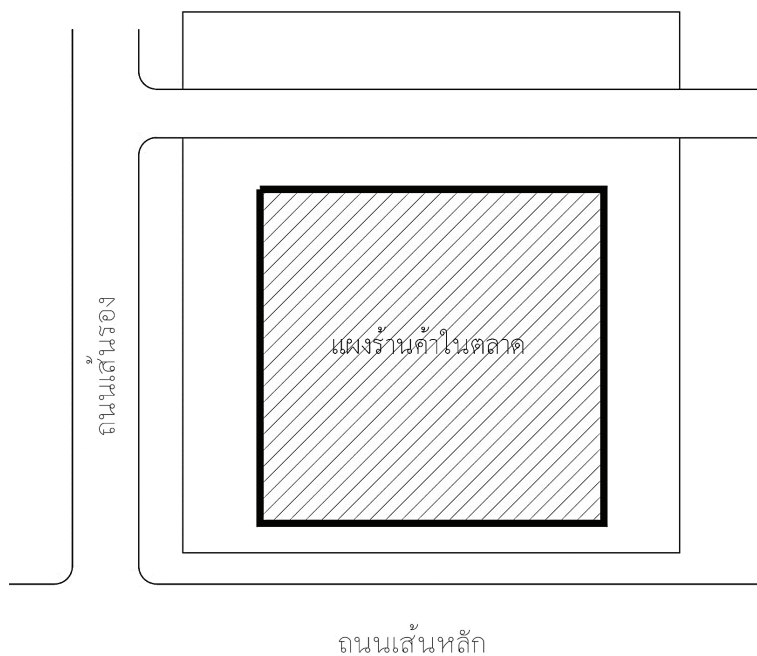
จากการศึกษาเปรียบเทียบในส่วนของตำแหน่งที่ตั้งและการจัดผังบริเวณของกาดทั้งสาม สามารถสรุปการจัดแปลนพื้นที่ภายในกาด จะจัดตั้งร้านค้าเป็นแนวตรงแบบเส้นตาราง (grid) โดยมีความยาวเป็นเส้นตรงไปตามอาคาร และสามารถเดินทะลุกันหมด เพื่อสะดวกต่อการจัดพื้นที่และการสัญจรภายในพื้นที่กาด สำหรับพื้นที่โล่งภายในบริเวณกาดที่ไม่มีหลังคาปกคลุม จะจัดให้เป็นพื้นที่ตั้งร้านขายแบบแผงลอย ซึ่งขนาดพื้นที่ตั้งแต่แผงลอย ไม่ได้มีขนาดที่ตายตัว สามารถยืดหยุ่นได้จากขอบเขตพื้นที่ทางกาดจัดแบ่งไว้ให้ ในส่วนของตำแหน่งที่ตั้ง และผังบริเวณสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ รูปแบบที่ 1: กาดที่มีอาคารร้านค้าแบบห้องแถวล้อมรอบ ได้แก่ กาดมิ่งเมือง และกาดทุ่งเสี้ยว ซึ่งเป็นกาดที่อยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ และชุมชนเมือง จะมีร้านค้าในรูปแบบอาคารพาณิชย์โดยรอบ (ภาพที่ 7 และ 8) เนื่องจากกาดเป็นแหล่งศูนย์กลางการค้าของชุมชนขนาดใหญ่ ทำให้มีประเภทของการค้าขายในพื้นที่เกิดขึ้นหลายรูปแบบ ทั้งตัวกาดเอง และอาคารร้านค้าที่เพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้าในการจับจ่ายซื้อขายสินค้าในพื้นที่ได้ สำหรับรูปแบบที่ 2: กาดที่ไม่มีอาคารโดยรอบ ได้แก่ กาดแม่โป่ง เป็นกาดที่ตั้งอยู่ในชุมชนชนบท จะมีแผงที่เป็นร้านค้าทั้งหมด (ภาพที่ 9) ภายในตลาดทั้งสาม จะจัดตั้งแบบเส้นตาราง (grid) ไม่มีร้านที่เป็นห้องแถวเลย เนื่องจากเป็นกาดในชุมชนชนบทที่เฉพาะกาดเองก็สามารถรองรับการซื้อขายที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และไม่ได้มีความต้องการในการจับจ่ายใช้สอยสินค้าเท่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่า และอยู่ในเมือง ทำให้ไม่มีความจำเป็นในการลงทุนเพิ่มพื้นที่ร้านค้าเกิดขึ้นบริเวณรอบกาด ผู้ค้าสามารถเลือกรูปแบบในการค้าขายสินค้าในการเข้าพื้นที่ในกาด ก็เพียงพอต่อการค้าขายภายในชุมชนขนาดเล็กได้ จากทั้งสองรูปแบบของผังกาด จะเห็นได้ว่าขนาดพื้นที่ของชุมชน ส่งผลต่อรูปแบบพื้นที่ค้าขายในชุมชน โดยชุมชนที่มีขนาดเล็กไม่ได้มีกำลังซื้อขายมาก ใช้เพียงจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน เฉพาะตัวกาดเองก็เพียงพอต่อชุมชน ในขณะที่ชุมชนขนาดใหญ่หรือชุมชนเมือง ที่ตัวกาดเองและร้านค้าโดยรอบ ไม่ได้รับแค่ผู้คนจากชุมชนเดียว ทำให้มีความต้องการในการเลือกซื้อสินค้าที่มากกว่า หลากหลายกว่า จึงสามารถเพิ่มพื้นที่ในการจับจ่ายใช้สอยได้มากกว่าตัวกาดเอง และขยายพื้นที่โดยรอบกาดในการเป็นอาคารร้านค้าพาณิชย์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ 7 การจัดผังบริเวณในรูปแบบที่ 1 ของกาดทุ่งเสี้ยว

ภาพที่ 8 การจัดผังบริเวณในรูปแบบที่ 1 ของกาดมิ่งเมือง

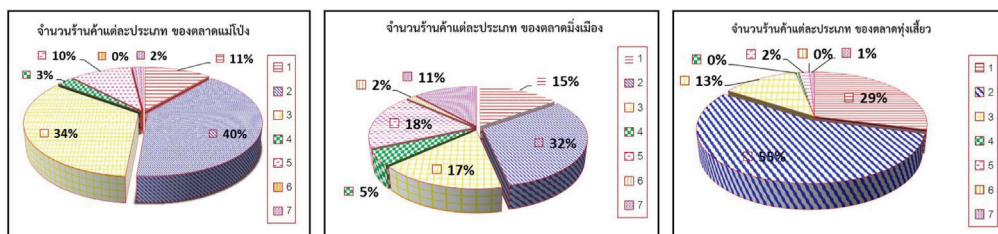

ภาพที่ 9 การจัดผังบริเวณในรูปแบบที่ 2 ของกาดแม่โป่ง

ดังนั้นจากการเปรียบเทียบตำแหน่งที่ตั้งของภาคพื้นถิ่นในชุมชนทั้งสามตลาด จะตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชนเป็นหลัก และสามารถเห็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างภาคและอาคารโดยรอบ โดยสามารถแบ่งออกเป็น อาคารเดี่ยวโดยไม่มีอาคารอื่นตั้งโดยรอบ จะอยู่ในชุมชนชนบท ที่มีความหนาแน่นของชุมชนน้อย ในขณะที่ชุมชนที่มีขนาดใหญ่และมีความหนาแน่นมากกว่า จะเป็นอาคารตั้งอยู่รอบอาคารพาณิชย์ตึกแถวโดยรอบ ที่มีพื้นที่ค้าขายหลายรูปแบบโดยรอบพื้นที่ และการจัดผังพื้นที่ค้าขายภายในภาค จะประกอบด้วย อาคารขนาดใหญ่ ที่มีร้านค้าย่อยตั้งแผงอยู่ภายในเป็นอาคารหลัก ผังการใช้งานภายในอาคารของภาค จะแบ่งออกเป็นช่องทางเดิน เรียงเป็นแถวแนวยาวในรูปแบบเส้นตาราง ซึ่งง่ายต่อการแบ่งพื้นที่เช่า เป็นระเบียบและง่ายต่อการทำความสะอาดและมีร้านค้าแบบแผงลอย เรียงเป็นแถวตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า หรือหลังตลาดจัดเรียงเป็นแถวไป ซึ่งถือเป็นพื้นที่ค้าขายส่วนขยาย โดยในแต่ละภาคจะมีประเภทของสินค้าที่มีความหลากหลาย และการจัดแบ่งพื้นที่ประเภทสินค้าที่แตกต่างกันไป

2) ประเภทของสินค้าและการจัดแบ่งพื้นที่ประเภทสินค้าภายในภาค

ในแต่ละภาคมีลักษณะของสินค้าที่หลากหลายรูปแบบ และมีความเฉพาะของสินค้าในแต่ละท้องถิ่น จากการลงเก็บข้อมูลในประเภทของสินค้า สามารถจัดแบ่งประเภทของสินค้าได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ อาหารแห้ง อาหารสด อาหารปรุงสำเร็จ เครื่องดื่ม สินค้าเบ็ดเตล็ดทั่วไป สินค้าเกษตรและหัตถกรรม และเครื่องแต่งกายประดับ โดยสามารถแบ่งร้อยละของจำนวนร้านค้าแต่ละประเภทตามภาพที่ 10 ซึ่งจะเห็นว่าประเภทของสินค้าที่มีการค้าขายมากที่สุดคือ สินค้าประเภท อาหารสด ที่สามารถรองรับชีวิตประจำวันของแต่ละชุมชนได้

ภาพที่ 10 จำนวนร้านค้าแต่ละประเภทที่ขายภายในตลาดทั้ง 3 ภาค

ภาพที่ 10 จำนวนร้านค้าแต่ละประเภทที่ขายภายในตลาดทั้ง 3 ภาค

สำหรับสินค้าที่มีจำนวนร้านค้าเป็นอันดับรองลงมาคือ อาหารปรุงสำเร็จ ในภาคแม่โป่ง และ สินค้าอาหารแห้งในภาคเมือง และภาคทุ่งยั้ง ซึ่งก็ยังเป็นสินค้าที่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ดังนั้น ในการจัดบริเวณค้าขายสินค้าใน ภาคแม่โป่ง ภาคเมืองและภาคทุ่งยั้ง สินค้าหลักเป็นสินค้าประเภทขายของสด จากภาพที่ 4, 5 และ 6 ที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของประเภทสินค้า จะสามารถเห็นการจัดแบ่งประเภทของสินค้าที่ทางเจ้าของภาคมีการจัดแบ่งกลุ่มประเภทของสินค้าให้จัดวางอยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการเลือกและเปรียบเทียบสินค้าในแต่ละประเภท และไม่เกิดความสับสน หลงทางในการ

จับจ่ายใช้สอยในตลาดอีกด้วย สำหรับประเภทสินค้าที่จะวางแผนจัดบริเวณด้านหน้าทุกภาค หรือติดกับถนนสายหลักของภาค คือ สินค้าประเภทของสด อาหารพื้นถิ่น เนื่องจากเป็นสินค้าที่ใช้ในการบริโภคเป็นหลักทุกวัน จึงมีการจัดวางไว้ในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกที่สุด สำหรับสินค้าประเภทอื่น จะถูกวางเป็นลำดับถัดไปด้านหลัง ขึ้นอยู่กับการจัดพื้นที่ของเจ้าของภาค ประเภทสินค้าที่มีให้เห็นเฉพาะภาคพื้นถิ่นคือ สินค้าทางเกษตรกรรมและหัตถกรรม ที่สนับสนุนอาชีพและวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบท ได้แก่ ภาคแม่ฮ่องสอน และภาคทุ่งสลับ ในขณะที่ภาคเมืองไม่มีสินค้าประเภทนี้เนื่องจากเป็นชุมชนเมือง ที่มีได้มีกิจกรรมทางเกษตรกรรมหลักเช่นชุมชนชนบท สินค้าประเภทเกษตรกรรมและหัตถกรรม จึงเป็นสินค้าที่สามารถพบเจอได้ในภาคชนบทมากกว่าภาคในเมือง

จากการจัดแบ่งพื้นที่ประเภทของสินค้าในแต่ละภาค ที่มีการจัดแบ่งพื้นที่แต่ละประเภทอยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการเลือกซื้อสินค้า การจัดวางสินค้าในแต่ละประเภทสินค้าก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทางผู้ขายมีการคำนึงถึงการแสดงสินค้า และพฤติกรรมของผู้ขายและผู้ซื้อเอง เพื่อให้การขายสินค้าได้อย่างดี และสามารถเลือกสินค้าได้ครบถ้วน

3) การจัดการพื้นที่ค้าขายภายในภาค

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการจัดการพื้นที่ค้าขายของร้านค้าทั้งสามภาค โดยทำการสุ่มจากแต่ละประเภทสินค้า จำนวน 5 ร้านของทั้งสามตลาด และทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ข้อมูลเกิดการซ้ำ และอึดอัดที่สุดเพื่อทราบลักษณะทางกายภาพของภาคในการจัดการพื้นที่ค้าขาย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผังของแต่ละร้านค้า และจัดทำกราฟิกเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ค้าขายในแต่ละร้านค้า โดยการแบ่งสัญลักษณ์ S คือ ผู้ขาย และ B คือ ผู้ซื้อ ลงบนผังร้านค้า โดยผังของร้านค้าแบ่งลักษณะการใช้พื้นที่ออกเป็น พื้นที่สาธารณะ (public) ที่ทุกคนสามารถเข้าถึง พื้นที่กึ่งส่วนตัว (semi-private) ที่ผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ และพื้นที่ส่วนตัว (private) ที่เฉพาะผู้ขายสามารถเข้าถึงได้ ตามสัญลักษณ์กราฟิกด้านล่างนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ (S) = ผู้ขาย

(B) = ผู้ซื้อ

 (private) = พื้นที่ส่วนตัว

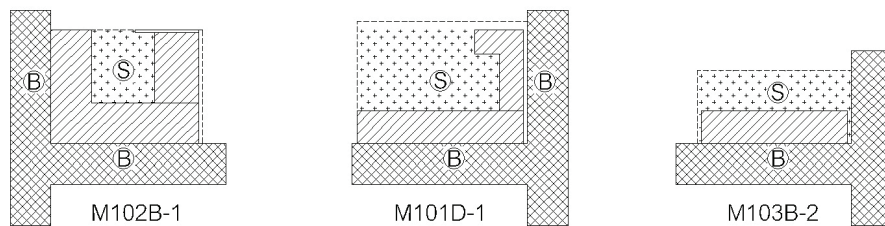
 (semi-private) = พื้นที่กึ่งส่วนตัว

 (public) = พื้นที่สาธารณะ

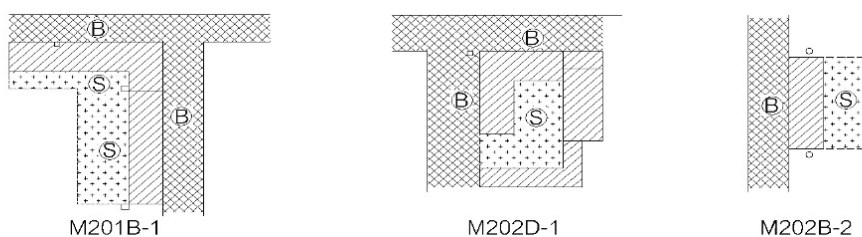
จากการเก็บข้อมูลร้านค้าทั้งหมดในสามภาค สามารถแบ่ง

การจากแบ่งแยกประเภทของผังร้านค้าตามการแบ่งพื้นที่การใช้งาน สามารถแบ่งการจัดการพื้นที่ค้าขายออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม 1 วางสินค้าเต็มหน้าร้าน และ กลุ่ม 2 วางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้

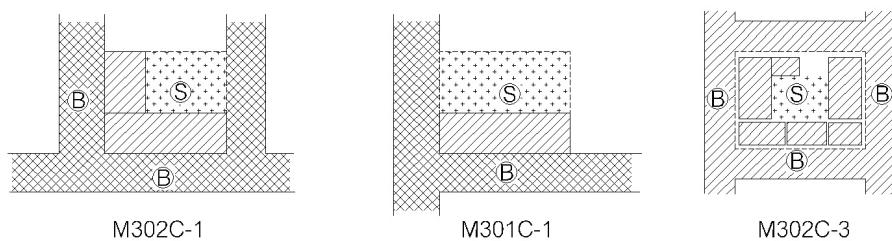
กลุ่ม 1 วางสินค้าเต็มหน้าร้าน : ผู้ค้าเลือกจัดวางสินค้าเต็มพื้นที่บริเวณหน้าร้านค้าเพื่อให้มีพื้นที่ค้าขาย มากที่สุด หรือหากร้านค้าได้พื้นที่บริเวณมุมก็จะทำการวางสินค้าเต็มด้านหน้าแผงทั้งสองด้าน และพื้นที่ของผู้ขายจะอยู่ด้านหลังแผงวางสินค้า เพื่อสะดวกต่อการให้บริการลูกค้า โดยส่วนมากเป็นร้านค้าประเภทอาหารสด อาหารแห้ง ที่วางเรียงสินค้าเต็มบนแผง เพื่อให้เห็นและเลือกอาหารแต่ละประเภทได้ง่าย

ภาพที่ 11 รูปแบบการจัดวางสินค้าเต็มหน้าร้านของตลาดแม่โป่ง

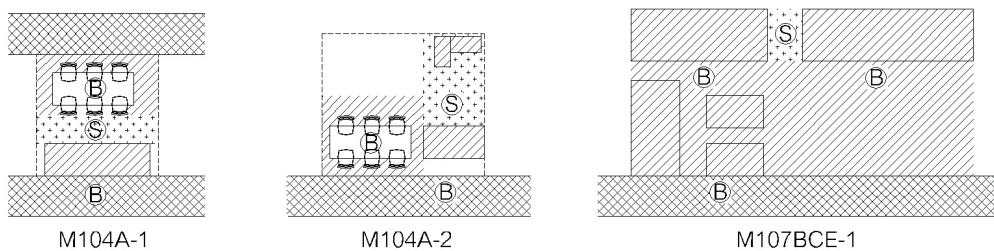
ภาพที่ 12 รูปแบบการจัดวางสินค้าเต็มหน้าร้านของตลาดมิ่งเมือง

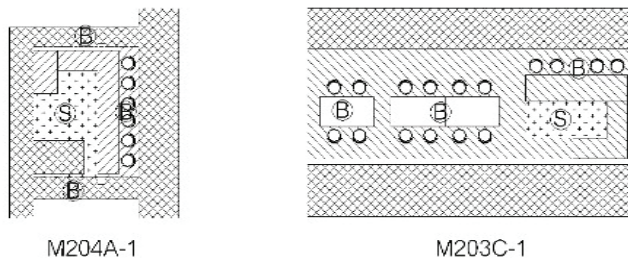
ภาพที่ 13 รูปแบบการจัดวางสินค้าเต็มหน้าร้านของตลาดทุ่งเสียว

โดยจากภาพที่ 11-13 เป็นตัวแทนของการจัดวางสินค้าในรูปแบบวางเต็มหน้าร้านค้าของทั้งสามภาค ในกรณีของ M302C-3 มีความน่าสนใจคือ ได้พื้นที่วางแผนสินค้าในลักษณะได้พื้นที่โดยรอบ ทำให้สามารถวางสินค้าได้ทั้งสี่ทิศทางของพื้นที่ และตัวผู้ขายเองนั่งบริเวณตรงกลางและทำการดูแลสินค้าโดยรอบ ซึ่งจะเห็นได้วางทำเลที่ตั้งของแผงวางสินค้า ส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่การจัดวางสินค้าได้อีกด้วย

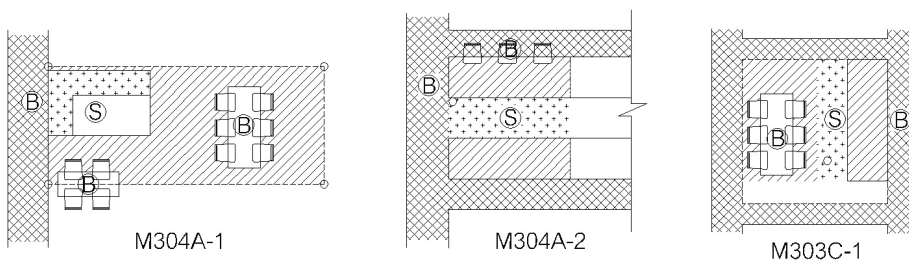
กลุ่ม 2 วางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้ : ผู้ค้าได้มีการจัดวางพื้นที่แสดงสินค้าโดยแบ่งพื้นที่ให้เกิดทางสัญจรเข้ามาในพื้นที่ร้านค้า เพื่อเพิ่มการใช้พื้นที่ภายใน ทั้งพื้นที่เลือกสินค้าภายในร้านค้า ได้แก่ ร้านค้าขายเสื้อผ้า หรือพื้นที่ให้ลูกค้าสามารถเข้าไปนั่งรับประทานอาหาร ได้แก่ ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งจะได้เห็นว่าในกลุ่มที่สองปัจจัยที่เปิดพื้นที่ภายในให้ลูกค้าสามารถเข้ามาในพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น เพื่อปรับเป็นพื้นที่ที่ถึงส่วนตัวให้ได้เห็นสินค้าที่มีมากกว่าการวางแผนสินค้าไว้บริเวณด้านหน้าเท่านั้น และการเพิ่มพื้นที่ในการใช้กิจกรรมนั่งรับประทานอาหาร พื้นที่ด้านหน้าร้านไม่เพียงพอ โดยในภาพที่ 14-16 แสดงการจัดวางพื้นที่กลุ่มที่ 2 ทั้งร้านค้าเดินเข้าไปเลือกซื้อสินค้า และร้านค้าที่จัดพื้นที่นั่งรับประทานอาหารภายใน

ภาพที่ 14 รูปแบบการจัดวางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้ของตลาดแม่โป่ง

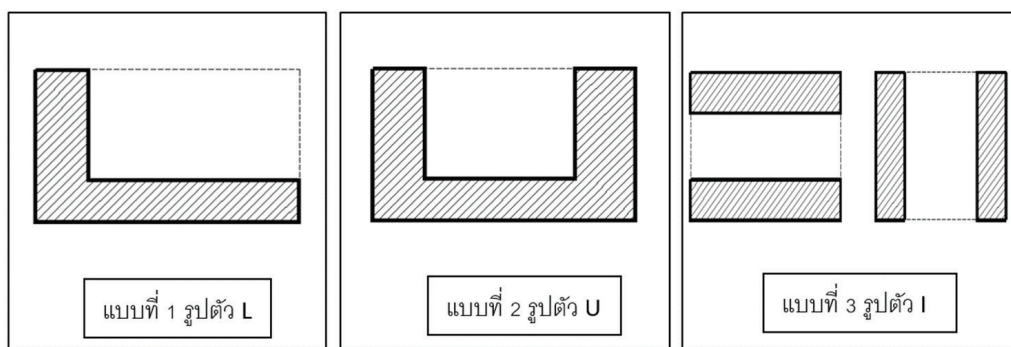
ภาพที่ 15 รูปแบบการจัดวางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้ของตลาดมิ่งเมือง

ภาพที่ 16 รูปแบบการจัดวางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้ของตลาดทุ่งเสี้ยว

ภาพที่ 14-16 ทั้งหมดเป็นการจัดวางสินค้าไม่เต็มหน้า และพื้นที่ภายในสำหรับนั่ง ที่มีการจัดพื้นที่นั่ง ทั้งโต๊ะภายในร้านค้าในรูปแบบ 4 ที่นั่ง หรือ 6 ที่นั่งเพื่อนั่งเป็นกลุ่ม และรูปแบบนั่งเรียงเดียวด้านหน้าร้านค้าที่เหมาะสมกับลูกค้าที่มาคนเดียว ยกเว้นกรณี M107BCE-1 ที่เป็นร้านค้าเสื้อผ้าให้ผู้ซื้อเดินเข้ามาได้เนื่องจากเสื้อผ้ามีสินค้าจำนวนมากให้เลือกและมีการจัดแสดงในรูปแบบ รวบรวมเสื้อผ้าให้ลูกค้ามาเดินเลือกลองใส่ได้ดีกว่า การพับเรียงไว้บริเวณหน้าร้านค้า เนื่องจากเป็นสินค้าประเภทที่ต้องลองสวมใส่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กลุ่มที่ 2 มีการจัดพื้นที่มากขึ้นเพื่อรองรับต่อประเภทสินค้าที่มากมาย และกิจกรรมการนั่งรับประทานอาหาร จึงมีการเปิดพื้นที่เพิ่มสู่ภายในร้านค้า

จากการศึกษาการจัดพื้นที่ค้าขายภายในร้านทั้งสามภาค มีการจัดสินค้าตามวิธีการจัดการพื้นที่สินค้าภายในร้าน ได้ 2 กลุ่ม ด้วยกัน คือ กลุ่ม 1 วางสินค้าเต็มหน้าร้าน ในรูปแบบ ตัว U ตัว L และตัว I โดยผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อสินค้าได้จากภายนอกร้านเท่านั้น ในส่วนพื้นที่สาธารณะ (public) ผู้ขายจะมีพื้นที่ส่วนตัวอย่าง (private) ชัดเจน กลุ่ม 2 วางสินค้าไม่เต็มหน้าร้านและแบ่งพื้นที่ให้ลูกค้าเข้าไปใช้ได้ การจัดพื้นที่ที่อยู่ในรูปตัว I และรูปแบบกระจาย ตามภาพที่ 14 ซึ่งการใช้พื้นที่ของร้านค้าแบ่งเป็น 3 ส่วน สัมพันธ์กัน ระหว่างพื้นที่ส่วนตัว (private) พื้นที่กึ่งส่วนตัว (semi-private) และพื้นที่สาธารณะ (public) ผู้ค้า (S) จะอยู่ในส่วนพื้นที่ส่วนตัวและกึ่งส่วนตัวโดยมีผู้ค้าขายเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ ลูกค้า (B) อยู่ในส่วนพื้นที่สาธารณะสามารถเข้าไปในส่วนพื้นที่กึ่งส่วนตัวได้โดยการเลือกซื้อสินค้าหรือนั่งรับประทานอาหารและเครื่องดื่มภายใน โดยจากการศึกษาพื้นที่ค้าขายสินค้าภายในร้านค้า ทำให้สามารถเข้าใจในการจัดวางสินค้าที่มีความสัมพันธ์กับประเภทของสินค้าที่ต้องการนำเสนอสินค้าให้ลูกค้าได้เลือกมากที่สุด ในรูปแบบเข้ากับกิจกรรมในการเลือกสินค้าประเภทนั้นมากที่สุด

ภาพที่ 17 รูปแบบการจัดวางสินค้าของทั้งสามภาคในรูปแบบ ตัว L ตัว U และตัว I

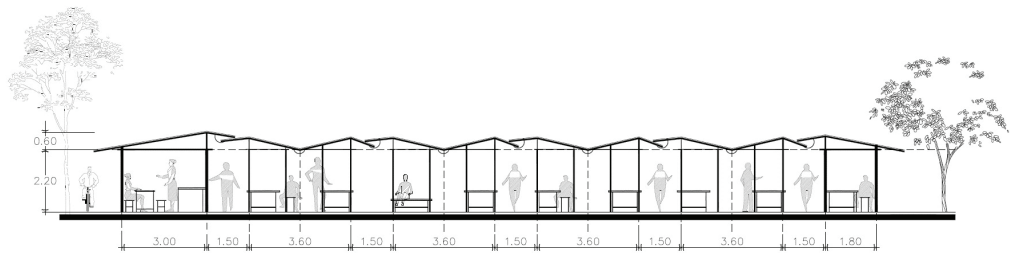
จากผลการศึกษาพื้นที่ค้าขายของแผงวางสินค้าในภาค ขึ้นอยู่กับการจัดวางแสดงสินค้าของผู้ค้าที่ต้องการแสดงสินค้าแต่ละประเภท และพฤติกรรมการค้าและการเลือกสินค้าของลูกค้า ทำให้การจัดวางสินค้าที่ต่างกันไปได้สามารถแบ่งออกเป็น การวางสินค้าเต็มหน้าร้าน ที่สามารถจัดพื้นที่ค้าขายให้ได้มากที่สุด เช่น ร้านอาหารสด และอาหารแห้ง และการแบ่งพื้นที่วางสินค้าสำหรับให้ลูกค้าเข้าร้าน เพื่อให้ลูกค้าสามารถเข้าไป

เลือกสินค้าหรือเข้าไปนั่งรับประทานอาหารได้ เช่น ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหารพื้นเมือง ซึ่งมีการจัดผังในรูปแบบที่ต่างกันไป เช่น ผังรูปตัวยู ตัวแอล และเรียงแถวเดียว ทำให้ได้พื้นที่ค้าขายภายในร้านค้าขนาดเล็กที่ต่างกันไปขึ้นอยู่กับการจัดวางของเจ้าของร้าน

4) รูปแบบอาคารและวัสดุที่ใช้ของกาด

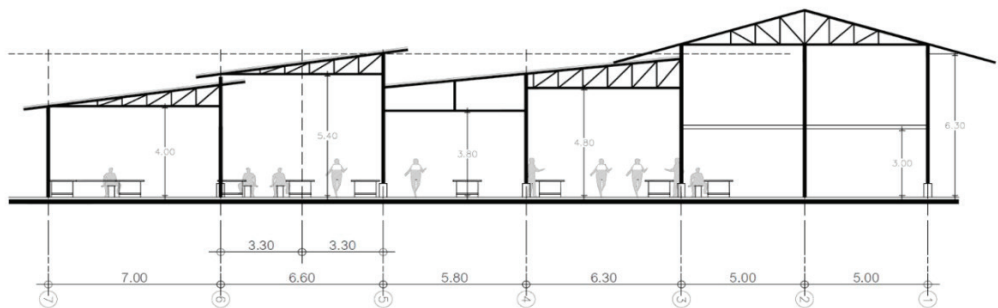
ลักษณะทางกายภาพที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนคือ จากรูปลักษณะของรูปแบบอาคารและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง โดยจากเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกกรณีศึกษา คือลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงใช้วัสดุพื้นถิ่นอยู่ เช่น โครงสร้างไม้ เพื่อค้นหาสภาพพื้นที่ที่มีอายุยาวนาน และมีการใช้งานดำรงอยู่ และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งได้กรณีศึกษาของทั้งสามกาดนั้นนั้น จากการเก็บข้อมูลในลักษณะทางกายภาพของรูปแบบอาคารและวัสดุที่ใช้ในกาดของแต่ละกาด จะสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบอาคาร คือ อาคารขนาดใหญ่ที่รองรับร้านค้าได้จำนวนมากภายในอาคาร และอาคารขนาดเล็กที่สำคัญ 1-2 ร้านค้าต่ออาคารเท่านั้น โดยสามารถอธิบายแต่ละกาดได้ดังนี้

M1 กาดแม่โป่ง มีรูปแบบเป็นร้านค้าหลังเล็กทรงเพิงหมาแหงน แบบกึ่งถาวรสร้างเรียงติดกัน วัสดุที่ใช้ก่อสร้างเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ราคาถูก รูปแบบหรือเทคนิคในการก่อสร้างที่ง่าย และใช้เวลาก่อสร้างรวดเร็ว มีการลงทุนน้อย โดยสรุปวัสดุที่ใช้ก่อสร้างดังนี้ เสา ใช้เหล็กกลม ขนาด 2 นิ้ว หรือ ไม้เนื้อแข็งกลม ขนาด 4 นิ้ว คานใช้ไม้ไผ่ หรือ เหล็กกลม ขนาด 2 นิ้ว หรือ ไม้เนื้อแข็ง ไม้โครงสร้างหลังคาใช้ไม้ไผ่ หรือ เหล็กกลม ขนาด 2 นิ้ว หรือ ไม้เนื้อแข็ง และหลังคาแผ่นสังกะสี หรือแผ่นเมทัลชีท ซึ่งจากภาพที่ 18 แสดงรูปตัดของอาคารกาดแม่โป่ง จะเห็นสัดส่วนระหว่างมนุษย์และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่มีความสูงเพียง 2.20 เมตร ทำให้รู้สึกพื้นที่มีพ้อเหมือนกับสัดส่วนมนุษย์ และบรรยากาศซื้อขายที่เป็นกันเอง สิ่งที่ดีอย่างหนึ่งจากขนาดร้านค้าในรูปแบบนี้คือ ผู้ค้าแต่ละร้านค้าสามารถดูแลจัดการซ่อมบำรุงพื้นที่จากวัสดุพื้นถิ่นได้ด้วยตัวเอง กาดแม่โป่งถือเป็นตัวอย่างของกาดพื้นถิ่นชุมชนชนบท ที่มีขนาดเล็กในลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเพิงหมาแหงน ที่ตอบสนองจำนวนผู้ใช้งานในชุมชน และการเลือกใช้วัสดุจากทำธรรมชาติ และมีการจัดเรียงผังที่เป็นช่องสะดวกต่อการจัดการพื้นที่ และทำความสะอาดภายในพื้นที่ อีกทั้งจากระดับความสูงของอาคารที่ไม่ได้สูงมาก ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ยังเป็นตัวปกคลุมพื้นที่ ก่อให้เกิดความร่มรื่นบริเวณโดยรอบ ซึ่งไม่ค่อยพบมากเท่าใดนักในกาดชุมชนเมือง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและคนในชุมชนจึงถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นในกาดแม่โป่ง

ภาพที่ 18 รูปตัดอาคารของกาดแม่โป่ง

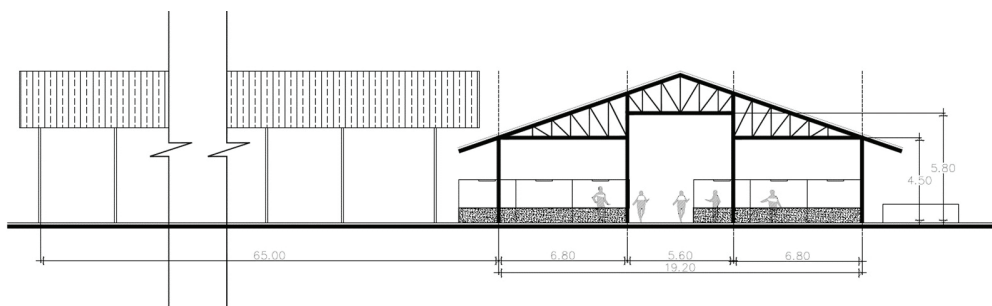
M2 กาดมิ่งเมือง เป็นกาดชุมชนเมืองที่ตั้งในเมืองเชียงใหม่ ที่ยังคงเป็นโครงสร้างไม้เป็นส่วนใหญ่ เป็นอาคารไม้ถาวร มีการใช้วัสดุที่มีความคงทน ถาวร และแข็งแรง เพื่อให้สามารถทนแดดทนฝนได้ดี มีโถงสูง ขนาดใหญ่เรียงติดกัน 3 อาคาร ใช้โครงสร้างเดิมตั้งแต่เริ่มสร้างมาจนถึงปัจจุบันและปรับปรุงซ่อมแซมมาเรื่อย ๆ รูปแบบอาคารยังคงเดิม โครงสร้างหลังคาเป็นระบบโครงถัก (truss) ไม้เนื้อแข็ง วัสดุที่ใช้ก่อสร้างแยกออกมาได้ดังนี้ เสาใช้ไม้เนื้อแข็งกลม ขนาด 4 นิ้ว คานใช้ไม้เนื้อแข็งหน้า 2 นิ้ว x 4 นิ้ว และ 2 นิ้ว x 8 นิ้ว โดยโครงสร้างหลังคา ใช้ไม้เนื้อแข็งหน้า 2 นิ้ว x 4 นิ้ว หลังคา ใช้แผ่นสังกะสี พื้น คอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อความคงทนแข็งแรง และป้องกันแดดฝนได้อย่างดี โดยรอบยังคงมีอาคารห้องแถวเรือนไม้ตั้งอยู่ ซึ่งสร้างบรรยากาศอาคารท้องถิ่นได้อย่างดี

ภาพที่ 19 รูปตัดอาคารของกาดมิ่งเมือง

จากภาพที่ 19 แสดงรูปตัดของกาดมิ่งเมือง จะเห็นได้ว่ามีความสูงพื้นที่ภายใน 6.30 ม. ซึ่งมีความสูงมากกว่ากาดแม่โป่ง เนื่องจากเป็นกาดในชุมชนเมือง ที่มีความหนาแน่นของผู้คนที่มากกว่า และสามารถรองรับร้านค้าจำนวนมากในอดีต ด้วยความสอดคล้องของพื้นที่และการใช้งานทำให้ต้องมีระดับความสูงที่สูงกว่า เพื่อให้พื้นที่สัดส่วนของการใช้อาคารที่เหมาะสม แต่เนื่องจากคาดว่ามีการปรับปรุงอาคาร จึงจะเห็นรูปแบบหลังคาที่เอียงซ้อนทับกันหลายระดับ ทำให้มีระดับความสูงที่แตกต่างกันไป ลักษณะทางกายภาพที่เด่นที่สุดของกาดมิ่งเมืองคือ การดำรงอยู่ของโครงสร้างไม้ ที่เมื่อมองขึ้นไปสามารถเห็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ซึ่งไม่สามารถพบเห็นได้ในเมืองเชียงใหม่อีกแล้ว จึงมักเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ต้องการเห็นบรรยากาศของกาดพื้นถิ่นในชุมชนเมือง สำหรับวัสดุของแผงวางสินค้าก็ยังคงเป็นแผงไม้บางส่วน ประกอบกับอาคารห้องแถวโดยรอบยังคงเป็นอาคารไม้อยู่ จึงทำให้บรรยากาศจากการดำรงอยู่คงวัสดุไม้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นที่ตั้งอยู่กลางเมืองเชียงใหม่

M3 กาดทุ่งเสี้ยว เป็นกาดที่รองรับหลายชุมชนทางทิศใต้ของเชียงใหม่ จึงทำให้เป็นกาดขนาดใหญ่ที่มีร้านค้าจำนวนมากถึง 250 ร้านค้าอยู่ในพื้นที่ และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทั้งการดำรงอยู่ของอาคารเก่าและมีการขยายพื้นที่สร้างอาคารใหม่ติดกับอาคารเดิม เนื่องจากกาดมีการปรับปรุงทำให้มีการคำนึงถึงปัจจัยความแข็งแรง และการจัดการพื้นที่อย่างดี ส่งผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารถาวรที่มีการใช้วัสดุที่มีความคงทน ถาวร และแข็งแรง เพื่อให้สามารถทนแดดทนฝนได้ดี มีโถงสูงหลังคาจั่วเหมือนกันทั้งสองหลัง แต่วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างแตกต่างกัน ตามเวลาที่ก่อสร้าง โดยตลาดหลังแรกเป็นอาคารเก่าที่ก่อสร้างขึ้นมาก่อนก่อสร้างด้วยโครงสร้างไม้ทั้งหลัง โครงสร้างหลังคาเป็นระบบโครงถัก สร้างจากไม้เนื้อแข็ง ส่วนหลังคาด้านหน้าที่ต่อเติมภายหลัง สร้างจากเหล็กทั้งหมด วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง มีดังนี้ เสา ไม้เนื้อแข็งกลม ขนาด 4 นิ้ว คานไม้เนื้อแข็งหน้า 2 นิ้ว x 8 นิ้ว โครงสร้างหลังคาเป็นระบบโครงถัก (truss) ไม้เนื้อแข็ง หน้า 2 นิ้ว x 4 นิ้ว หลังคามุงแผ่นสังกะสี พื้น คอนกรีตเสริมเหล็ก ส่วนอาคารหลังที่สองเป็นอาคารที่ก่อสร้างภายหลังที่มีการขยายกาดโครงสร้างอาคารเป็นเหล็กทั้งหมด และหลังคาโครงถัก สร้างจากเหล็กทอกลม มุงหลังคาด้วยแผ่นเมทัลชีททั้งหลัง ซึ่งจากภาพที่ 20 แสดงรูปตัดของอาคารกาดทุ่งเสี้ยว จะเห็นหลังคาทรงจั่วที่มีระดับความสูงได้คานที่ 4.50 ม. ซึ่งเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ที่รองรับร้านค้าจำนวนมากภายใต้หลังคานี้ ความน่าสนใจของกาดทุ่งเสี้ยวคือ การคงอยู่ของอาคารเดิมโครงสร้างไม้ และอาคารใหม่โครงสร้างเหล็ก ทำให้ลักษณะทางกายภาพของอาคารเดิมและอาคารใหม่ สร้างบรรยากาศพื้นถิ่นและอาคารสมัยใหม่อยู่ร่วมกันภายในปัจจัยการใช้งานเป็นหลัก

ภาพที่ 20 รูปตัดอาคารของกาดทุ่งเสี้ยว

จากการศึกษารูปแบบอาคารของทั้งสามกาด รูปแบบอาคารและวัสดุของกาดพื้นถิ่น สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบอาคาร คือ 1) อาคารถาวรโครงสร้างไม้เนื้อแข็ง หลังคาทรงจั่วคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อรองรับแผงวางสินค้าไม้จำนวนมากภายใน ได้แก่ กาดมิ่งเมือง และกาดทุ่งเสี้ยว เนื่องจากเป็นอาคารถาวรขนาดใหญ่ มีโถงสูง โครงสร้างที่ใช้จะเป็นไม้เนื้อแข็งหน้า 3 นิ้ว เสาไม้กลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร โครงหลังคาไม้เนื้อแข็ง ใช้ระบบโครงถัก (truss) เป็นหลักเนื่องจากระยะเสามีความกว้าง 5 เมตรขึ้นไป วัสดุผนังหลังคาจากเดิมเป็นแผ่นสังกะสี และมีบางส่วนเปลี่ยนมาเป็นแผ่นเมทัลชีท เนื่องจากเป็นวัสดุที่คงทนกว่าและมีการใช้อย่างแพร่หลาย เป็นวัสดุที่เข้ามาทดแทนวัสดุสังกะสี และการเลือกใช้วัสดุที่มีความแข็งแรง และทนสมียกว่า เช่นหลังคามทัลชีท เสาเหล็ก แผงวางสินค้าก่อคอนกรีต และ 2) อาคารเพิงขนาดเล็กที่ใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ ไม้ไผ่ ใบตองตึงในการก่อสร้าง สำหรับวัสดุที่เลือกใช้ คือ กาดแม่โป่งมีรูปแบบร้านค้าถาวร แบ่งตามการใช้วัสดุที่ใช้ก่อสร้างยังคงเป็นโครงสร้างไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็งขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ หลังคามุงแผ่นสังกะสี เป็นรูปแบบที่มีมาตั้งแต่เริ่มตั้งกาด ต่อมาบางร้านค้ามีการเปลี่ยนแปลงวัสดุมาจากแผ่นสังกะสีเป็นแผ่นเมทัลชีทเนื่องจากเป็นวัสดุที่คงทนกว่าและหาซื้อได้ง่าย มีการใช้อย่างแพร่หลายส่วน ซึ่งลักษณะทั้งหมดยังคงดำรงอยู่ตั้งแต่อดีต และมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยบ้างจนถึงปัจจุบันตามการขยายและหดตัวของแต่ละกาด

การปรับเปลี่ยนและดำรงอยู่ของลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ในเรื่องของตำแหน่งที่ตั้งและการจัดผังบริเวณของกาด ประเภทของสินค้าและการจัดแบ่งพื้นที่ประเภทสินค้าภายในกาด การจัดการพื้นที่ค้าขายภายในกาด รูปแบบอาคารและวัสดุที่ใช้ของกาด ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนและดำรงอยู่ของลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่น ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าในอดีตของจังหวัดเชียงใหม่ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ภายใต้งบวิจัยของผู้คนในชุมชน จำนวนผู้ซื้อและผู้ขาย และการจัดการของเจ้าของตลาด ที่หากมีผู้คนที่เข้ามาใช้งานเป็นจำนวนมาก จะเลือกในการปรับปรุงและขยายตัวดังเช่น กาดทุ่งเสี้ยว ในขณะที่กาดมิ่งเมือง มีจำนวนผู้ใช้งานที่ไม่มาก แต่เป็นกาดเดียวที่หลงเหลืออยู่ในเมืองเชียงใหม่ ที่ยังคงลักษณะโครงสร้างไม้ ที่สามารถเป็น

จุดเด่นในการดึงดูดลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอยู่ จึงเลือกที่จะดำรงไว้ และภาคแม่โป่งที่เป็นภาคสำหรับชุมชนชนบทสามารถรองรับการใช้งานจากชุมชน และชุมชนโดยรอบ มิได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่และลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากเดิม เนื่องจากสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สภาพรูปแบบดั้งเดิมและมีการจัดการดูแลกันเองภายในเจ้าของร้านค้าและเจ้าของภาค

ในการศึกษาของ Panin (1983) ได้ศึกษาลักษณะตลาดพื้นบ้านลานนาไทย ที่กล่าวถึงจุดเด่นของตลาดพื้นบ้านมิได้อยู่ที่ตัวงานสถาปัตยกรรม แต่ลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานกลมกลืนกับสถาปัตยกรรม ตลาดบางชุมชนไม่มีตัวสถาปัตยกรรมมาเกี่ยวข้องเลย เช่นตลาดกลางแจ้งที่เข้าร่วมเป็นการยึดครองที่ว่าง มีแผงขายของเป็นไม้ไผ่ พื้นที่ค้าขายเป็นที่โล่งกว้าง เมื่อค้าขายเสร็จเก็บของและทำความสะอาดบริเวณที่ค้าขาย ทำให้พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่โล่งตามเดิม ส่วนชุมชนที่ใหญ่ขึ้น มีระยะเวลาติดตลาดนานขึ้น เริ่มมีการสร้างอาคารเกี่ยวกับการซื้อขายเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นบ้านแบบกึ่งถาวรซึ่งสร้างแบบหยาบ ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคาแล้วแต่วัสดุนั้น ๆ จะหาภายในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นบรรยากาศของภาคพื้นถิ่นที่สามารถพบได้ทั่วไปในแต่ละชุมชน ซึ่งทั้งจากกรณีศึกษาทั้งสามภาค สามารถดำรงและปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ โดยสิ่งที่ดำรงอยู่ด้านลักษณะทางกายภาพของภาคพื้นถิ่น คือภาคในชนบทเป็นอาคารแบบกึ่งถาวรทำจากวัสดุตามท้องถิ่น มีการก่อสร้างแบบหยาบ ๆ ส่วนภาคเทศบาลเป็นอาคารถาวร ที่สร้างแคบยาว มีลักษณะโล่ง มุงสังกะสี และมีหลังคาคลุมเต็มพื้นที่ แผงร้านค้ามีขนาดเล็กและเตี้ยสร้างยาวเรียงต่อกันไป ทำจากไม้และไม้ไผ่ ที่ตั้งตลาดส่วนใหญ่เกิดขึ้นตามแนวสัญจรหลักของชุมชน สินค้าเป็นสินค้าประเภทผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าพื้นบ้าน ด้านสังคมและวัฒนธรรม เมื่อทำการค้าขายเสร็จจะเก็บของและทำความสะอาดบริเวณพื้นที่ค้าขายมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีลักษณะการค้าขายแบบสังคมใกล้ชิดแบบพื้น้องภาคเป็นแหล่งพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารกันภายในชุมชน

สำหรับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ด้านลักษณะทางกายภาพของภาคพื้นถิ่น คือ การใช้วัสดุก่อสร้างที่เปลี่ยนไป ส่วนต่อเติมใช้วัสดุที่สมัยใหม่ แผงขายสินค้ามีการก่อสร้างแบบถาวรเพิ่มขึ้นใช้วัสดุเป็นคอนกรีต อาคารและร้านค้ามีหลังคาคลุมทั้งหมด มีพื้นที่ค้าขายแบบโล่งกว้างเป็นส่วนน้อยในพื้นที่ตลาดทั้งหมด สินค้ามีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เปลี่ยนไปตามยุคสมัย มีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาจับจ่ายซื้อของในภาคเพิ่มขึ้น ชุมชนมีความเจริญขึ้น การจราจรมีความแออัด ชุมชนในเมืองเปลี่ยนไปเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนใหญ่ และชุมชนในเมืองผู้ขายมีความผูกพันแบบเครือญาติลดลง

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของภาคพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้อรรถความรู้ว่า ถึงแม้รูปแบบทางกายภาพของทั้งสามตลาดจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จากการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างสินค้ามีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ผู้ใช้เพิ่มขึ้น แต่ภาคแม่โป่งที่ตั้งในชุมชนชนบท จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางกายภาพน้อยที่สุด ถึงแม้จะมีผู้คนต่างชุมชนเข้ามาใช้งานเพิ่มขึ้นแต่ยังคงรักษาสภาพเดิมของภาคและวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ดีกว่าภาคทุ่งเสียวที่ตั้งอยู่ชุมชนขนาดใหญ่ กลายเป็นภาคหลักของอำเภอ มีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาใช้มากขึ้น และมีความต้องการขยายตลาดให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ และเกิดจากการเปลี่ยนเจ้าของภาคที่ต้องการพัฒนาตลาดจึงทำให้มีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมากที่สุด แต่ภาคมิ่งเมืองในชุมชนเมือง กลับสวนทางกับภาคทุ่งเสียวที่ยังคงรักษาลักษณะทางกายภาพได้ดีกว่าซึ่งเกิดจากความต้องการอนุรักษ์ของเจ้าของตลาดและคนในชุมชน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าภาคทุ่งเสียว ถึงแม้ทั้งสาม

กาดจะเปลี่ยนแปลงไปแต่สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่ก็ก่อให้เกิดลักษณะของกาดพื้นถิ่นอยู่ได้ เพราะคนในสังคมและวัฒนธรรมที่มีที่สืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานในบริบทของที่ตั้ง ทำให้ยังคงรักษาความเป็นพื้นถิ่นอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นที่ยังดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันดังที่กล่าวสรุปไว้เบื้องต้นจึงเป็นลักษณะทางกายภาพของกาดพื้นถิ่นที่ควรอนุรักษ์และสืบสานให้คงไว้ต่อไป

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สามารถสร้างการดำรงอยู่ของกาดไว้ได้คือ มิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่สร้างบรรยากาศความเป็นท้องถิ่นอยู่ได้แก่ วัฒนธรรมการค้าขายสืบทอดแบบรุ่นสู่รุ่น โดยยังคงค้าขายสินค้าภายในท้องถิ่นในรูปแบบเดิม ภาษาพื้นถิ่นหรือภาษาเมืองที่ยังคงใช้กันสื่อสารกันอยู่ ผู้คนในชุมชนที่รู้จักกัน แสดงพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันดังญาติมิตร ทั้งผู้ซื้อ ผู้ขาย และเจ้าของกาด จึงก่อให้เกิดความผูกพันในการใช้พื้นที่กาดร่วมกันในมิติที่ต่างกันไป จากองค์ประกอบทั้งหลายทำให้ลักษณะของกาดพื้นถิ่นเชียงใหม่สามารถดำรงอยู่ภายใต้พลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สืบสานให้กาดพื้นถิ่นดำรงอยู่ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ สัญญาเลขที่ MTG61Z20022 วันที่ 14

เอกสารอ้างอิง

- Chuchat, C. (2002). **Phokha wua tang: phu bukboek karn khakhai nai muban phak nuea khong prathet Thai (pho so 2398-2503)**. (In Thai) [Travelling (pack - ox) merchants: the beginning of village trading in Northern Thailand (B.E.2398-2503)]. (Research report). Chiang Mai: Sangsilp Printing Chiang Mai.
- Oliver, P. (1997). **Encyclopedia of vernacular architecture of the world**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Oranratmanee, R. (2009). Sathapattayakam phuen thin karn sueksa wijai lae karn patibat wichachip sathapattayakam. (In Thai) [Vernacular architecture: architectural education, research and practice]. **Journal of the Faculty of Architecture King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang**. 8 (1), 56-66.
- Ounchanum, P. (2009). **Karn songsoem atta lak phuen thin khong kat wua khwai Tungfabod Chiang Mai phuea karn thongthiao chumchon**. (In Thai) [Promoting vernacular identity of Tungfabod kettle market Chiang Mai for community tourism]. (Master's thesis). Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Panin, O. (1983). Talat phuenban Lan Na Thai. (In Thai) [Thai Lanna local market]. **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, 3, 231-246.
- Ruangsi, W. (2014). **Kharawan lae phokha tang klai: karn ko kerd rat samai mai nai phak nuea khong Thai lae dindaen ton nai khong Asia tawan oak Chiang tai**. (In Thai) [Caravan and chapman: modern state colonization in north of Thailand and Southeast Asia]. Chiang Mai: Centre for ASEAN studies Chiang Mai University.